

TÜRKİYE'DE MEVCUT SEÇİM SİSTEMİ VE SİSTEM ÖNERİLERİ

2017 Nisan ayında yapılan referandumla Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçen Türkiye 24 Haziran 2018 tarihinde de erken seçime giderek Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine fiilen geçmiştir. 2018 seçimleri için Seçim Kanununda değişikliğe gidilmiş, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde uygulanacak seçim sisteminin detayları belli olmuştur.

Fatih Bilgin

Mart 2018'de 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" ve 2839 sayılı "Milletvekili Seçim Kanunu"nda değişikliğe gidilerek gerek milletvekili seçimlerinde gerekse de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçim ittifaklarının önü açılmıştır. %10'luk seçim barajı ittifakın geneli için uygulanmış, ittifaka katılan partilerin ülke genelindeki toplam oyu %10'u aştığında tüm ittifak partileri barajı geçmiş sayılmıştır. Bu da esasen yıllardır konuşulan ve anti demokratik bir uygulama olan seçim barajını siyasi partilerin aşmasına imkan veren demokratik bir kazanım olarak dikkat çekmiştir.¹

Ancak Mart 2022'de yasalaşan 7393 sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile 2018'deki değişikliklerde tekrar değişikliğe gidilmiştir. Yapılan ilk değişiklik ülke barajının %10'dan %7'ye düşürülmesi olmuştur. İkinci değişiklik ise; önceden milletvekili dağılımlarının seçim bölgesinde ittifakların toplam oyu üzerinden yapılmasının akabinde ittifak içerisindeki partilere dağıtılırken, artık seçim bölgelerinde partilerin oyları üzerinden milletvekili dağılımı yapılması öngörülmüştür. Üçüncü değişiklik 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda yapılmıştır. Bu değişikliğe göre önceden bir partinin seçimlere girebilmesi için yerine getirmesi

¹ Fatih Bilgin, TESİAD Hukuk Komisyonu Başkanı.

gereken iki şarttan biri olan meclis grubuna sahip olması şartı kaldırılmış, tek zorunluluk olarak geriye "illerin yarısında seçimden en az altı ay önce teşkilatlanmasını tamamlamış olmak ve büyük kongresini gerçekleştirmiş olmak" kalmıştır.

Yukarıda bahsedilen değişikliklerin uygulandığı 2018 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi mecliste grup kuracak sayıda vekile erişerek meclise girmiştir. Yeni kurulan İyi Parti de baraj engelinden ittifak sayesinde kurtularak meclise grup kurarak girebilmiştir. Diğer yandan Saadet Partisi, Büyük Birlik Partisi ve Demokrat Parti de ittifaklara dışarıdan destek vererek kendi vekillerinin diğer partiler üzerinden meclise girmelerini sağlamışlardır. Bu da yine çok sesliliğin oluşmasına imkan verecek önemli bir unsurdur.

2018'de ve 2022'de yürürlüğe giren Seçim Kanunu değişiklikleri ittifaklara izin vermesine rağmen seçim sisteminde bir değişikliğe gitmemesi, mevcut yönetim sistemimizin en büyük handikaplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan genel seçimlerin nispi temsil sistemi ile yapılması, geçmiş dönem parlamenter sistemin yapı taşlarından birisidir. Fakat liste usulü nispi temsil sistemi, güçlü parti yapılarına imkan

"2018'de ve 2022'de yürürlüğe giren Seçim Kanunu değişiklikleri ittifaklara izin vermesine rağmen seçim sisteminde bir değişikliğe gitmemesi, mevcut yönetim sistemimizin en büyük handikaplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır."

sağladığı için Türk siyasetinde parti liderlerinin vekiller üzerinde sahip oldukları yaptırım gücünün en temel kaynağıdır.

Mart 2022'de yapılan son değişikliklere bakılacak olunursa bu değişikliklerle yeni partilerin baskın seçimler karşısında hazırlıksız yakalanmasının önü açılmış, halen konuşulan parti kapatmaların gerçekleşmesi durumunda siyasi partilerin eski partilerinden vekil transfer ederek meclis grubu vasıtasıyla seçime girmeleri engellenmiştir. Ayrıca 2018 seçiminde İyi Parti'nin seçime girmesini sağlayan Cumhuriyet Halk Partisi'nden vekil transfer etmesi gibi hamlelerinin önü kapatılmıştır.

Diğer taraftan seçim barajı %7'ye çekilerek uzun süredir devam eden seçim barajı tartışmalarında olumlu anlamda yol alınmıştır. Ancak %7'lik seçim barajının da yine dünya ortalamasının çok üzerinde olduğunu belirtmekte yarar vardır. Ayrıca ittifak üyelerinin oylarının toplamının barajı geçmesi sonucunda tüm ittifak üyelerinin aldıkları oylara bakılmadan barajı geçmiş sayılması uygulaması devam etmiştir. Zaten bu uygulamanın varlığı baraj sorununu minimize ettiğinden dolayı mevcut konjonktürde "pazarlık gücüne sahip partiler" için baraj konusu sorun olmaktan çıkmıştır.

Mart 2022'de yapılan son değişikliğin en önemli ve en kritik noktası 2. maddede yer alan ve milletvekili dağılımlarının nasıl yapılacağı hakkındaki maddedir. Bu maddeye göre yukarıda da açıklandığı üzere seçim ittifaklarının milletvekili dağılımı üzerinde bir etkisi kalmamıştır. Partiler vekillerini o seçim bölgesinde aldıkları oy üzerinden 2018 değişikliği öncesindeki uygulamaya göre kazanacaklar yani ittifakın ortak oyları veya artık oylar, ittifak partilerine getiri sağlamayacaktır. Yapılan bir çalışma, eğer bu kanun 2018 seçiminde geçerli olsaydı 21 seçim bölgesinde 7 vekilliğin el değiştireceğini göstermek-

"Asıl dikkat çekilmesi gereken nokta mevcut kullanılan seçim sisteminin, kutuplaşmış aşırı disiplinli siyasal partilere sebebiyet vermesidir. Özetle Sartori'nin tabiriyle ahtapot partilerin önünü açmasıdır."

tedir(Medyascope, 2022). Ancak bu değişiklik siyasi partilerin kendi ittifakları içinde de milletvekili mücadelesine girmesine, ayrıca artık oyların partilere kazanç sağlamasını engellemeye sebep olacaktır, ki son seçimde bu yönde bir çekişmenin olduğu Millîyet İttifakı üyesi İyi Parti'nin Genel Başkanı Akşener tarafından katıldığı bir programda bahsedilmiştir. Birçok bölgede ittifak ortaklarının partilerine oy verilmemesi yönünde seçmenlere telkinde bulunduğunu iddia etmiştir.

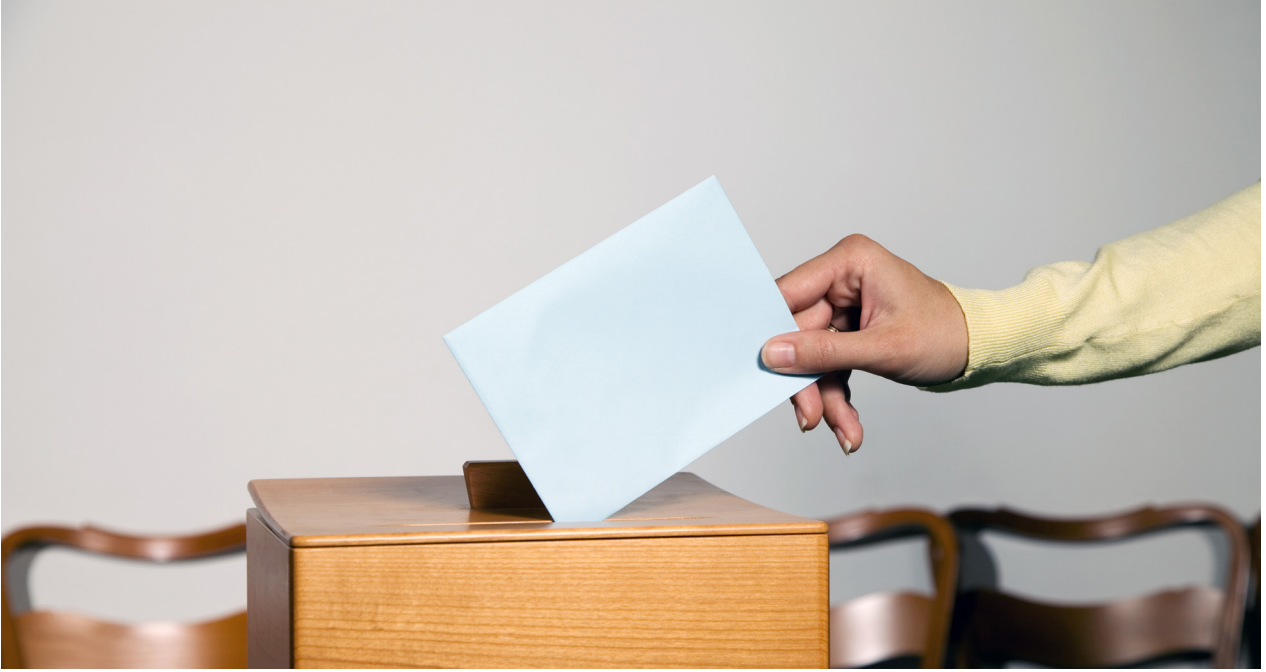
Mart 2022'de yapılan değişikliklerin akabinde Mayıs 2023'te yapılan son seçimlere bakacak olursak, bu seçimde Cumhuriyet, Millet, Emek ve Özgürlük, Ata ve Sosyalist Güç Birliği ittifakları seçime katılmıştır.

Sonuç olarak Seçim Kanununda yapılan yeni değişiklikler sistemsel bir ihtiyacın giderilmesi veya sistemdeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla oluşturulmamıştır. Amaç seçim mühendisliği ile aynı oyla daha fazla milletvekili kazanma çabası olarak karşımıza çıkmaktadır.

YASAMA ORGANI İÇİN SEÇİM SİSTEMİ ÖNERİSİ

Bir partinin hem Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki adayının kazanması hem de meclis çoğunluğunu elde etmesi ile kuvvetler ayrımının yara almasına sebebiyet vermesi ihtimali mevcuttur (Erdem, 2017, ss. 46-47). Esasında kuvvetler birliğine sebebiyet verecek olan şey Cumhurbaşkanının bir siyasi partinin üyesi, muhtemelen de başkanı olması durumudur. Ancak Cumhurbaşkanının bir partinin üyesi olması da tek başına kuvvetler birliğine neden olması için sebep değildir. Fakat asıl dikkat çekilmesi gereken nokta mevcut kullanılan seçim sisteminin, kutuplaşmış aşırı disiplinli siyasal partilere sebebiyet vermesidir. Özetle Sartori'nin tabiriyle ahtapot partilerin önünü açmasıdır.

Bu noktada Sartori'nin ahtapot parti tanımına göz gezdirecek olursak; Sartoribu tip

partileri kolları ve gücü her yere uzanan, toplumun bütün alanlarına nüfuz ederek ideolojileri ile toplumu şekillendiren aynı zamanda toplumun sosyal ve ekonomik dokusuna yayılan bir hastalık olarak tanımlar (Sartori, 1997, s. 243). Bu açıdan incelendiğinde ülkemizdeki partileri; topluma ideolojileri ile nüfuz etme arzuları, oy geçişkenliğini azaltma maksadıyla siyaseti ve toplumu hizipleştirmeleri ve kutuplaştırmaları, aynı zamanda partiler yelpazesinde kendine rakip gördükleri partileri uç kutuplara itme gayretleri açısından ahtapot parti sınıfında sayabiliriz (Bilgin, 2016, s. 74).

Türk siyasal sistemi hem güçlü parti disiplinine sahip olması, hem de ahtapot parti sınıfına giren siyasi partilere siyaset imkânı vermesi, yürütmenin başı konumundaki Cumhurbaşkanlığı makamının aynı zamanda parti lideri olabilmesi ihtimali, kuvvetler ayrımının zayıflaması veya ortadan kalkmasına netice verebilmektedir. Bu noktada kurgulanacak olan seçim sistemi güçlü parti disiplinine son vermede bir basamak teşkil etmeli, beraberinde de siyasal kutuplaşmayı azaltıp partiler arasında geçişkenliği arttırarak siyaseti merkeze taşıyacak bir sistemin ilk yapı taşı olmalıdır.

Gelinen noktada seçim sisteminin ne olması gerektiği ile alakalı en önemli çıkış kurum-

sal ve akademik anlamda TESAM tarafından yapılmıştır. Bu noktada TESAM hazırlamış olduğu Anayasa taslağında iki türlü tek isim çevreli bir seçim sistemi önermiştir (TESAM, 2014). Yine TESAM Başkanı Bozkurt, Anayasa referandumu sürecinde bu Anayasa çalışmasına atıf yaparak iki türlü dar bölge seçim sistemi önerisini yinelemiştir (Bozkurt, 2017).

Bozkurt ve TESAM'ın bu önerisinden yola çıkarak iki turlu, dar bölge seçim sisteminin yeni sisteme uyumlu olup olmayacağını incelemekte fayda vardır. Öncelikle iki turlu, dar bölge seçim sistemi; tek isimli seçim bölgelerinden oluşan ve bölgedeki adaylığın çoğunluk sistemine göre belirlendiği sistemdir. İlk turda bütün adaylar yarışın içerisinde bulunmaktadır. Ancak ikinci tura gelindiğinde ilk turdaki adaylardan ya en çok oyu alan iki aday ya da belirlenen barajı aşan adaylar ikinci tura kalırlar. İkinci turda ise en çok oyu alan aday seçimi kazanmış olur.

İki turlu dar bölge seçim sistemi, yasama seçimlerinde Fransa'da uygulanmaktadır ve Yazıcı'ya göre Fransa'daki istikrarın temelinde bu seçim sistemi yatmaktadır (Yazıcı, 2011, s. 104). Çünkü nispi temsil sisteminin uygulandığı seçimlerde partilerin bölünmesi ve aşırı uçlarda siyasal akımların ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca nispi temsil sistemine göre, iki turlu sistem

“uygulanabilirlik” açısından en iyi seçim sistemi olarak ifade edilmektedir (Sartori, 1997, s. 104).

İki turlu, mutlak çoğunluk gerektiren ve dar bölgede uygulanan seçimler Sartori'nin “anti sistem partileri” diye isimlendirdiği partileri, sistem dışına itmektir. Saf nispi temsil sisteminde hayatta kalan, siyaseti kutuplaştırıcı rol oynayan ve parlamenter sistemi tıkayan “anti sistem partileri” bu seçim tarzında siyasi görüşlerini ılımanlaştırmadığı ve merkeze yaklaşmadığı sürece sistem dışında kalırlar. Seçim iki turlu olduğundan, ilk turda hiçbir aday mutlak çoğunluğu elde edemediğinde en çok oyu alan iki aday veya üç aday ikinci tura kalacaktır. Seçmenlerin ilk tercih olarak oy verdikleri adaylar eğer ikinci tura kalamadılarsa, ikinci turda seçmenler daha az tercih ettikleri ikinci bir adaya oylarını kaydıracaklardır. Ancak seçmenlerin ikinci tercihleri olarak oy verecekleri adaylar kendi siyasi çizgilerine yakın adaylar olacaktır. Diğer taraftan ilk turda kendilerine oy vermeyen seçmenlerden ikinci turda oy almak isteyen adaylar, kendilerini merkeze yakın tutacaklardır. Seçmenler de oylarını bu merkeze yaklaşan adaylara verirler. Kendilerini aşırı uçlarda konumlayan partilerin

ve siyasi düşüncelerin adayları ise ikinci tura kalsalar dahi seçilme olanakları imkansız yakındır (Sartori, 1997, ss. 94-95). Bu nedenle “iki turlu, mutlak çoğunluk gerektiren, dar bölge” seçim sistemi, siyaseti ılımanlaştırıcı ve kutuplaşmayı azaltıcı bir görev ifa etmektedir.

Diğer yandan geçmiş parlamenter sistem deneyimimizin bir ürünü olarak yasama üyelerinin mecbur kaldığı “parti başkanına ne olursa olsun bağlı olma” konusunda eleştirileri giderebilecek çözüm yine seçim sisteminde gizlidir. Geçmiş parlamenter sistem deneyimimizde uygulanan nispi temsil sistemi nedeniyle yasama üyesi vekiller tekrar seçilebilmek adına, parti liderine bağlı oldukları oranda meclisteki yerlerini koruyabilmekteydiler. Bu durum ise ahtapotlaşmış aşırı disiplinli parti sisteminde parti içi demokrasinin zayıflamasını netice vermektedir.

Esasında parlamenter sistemde yürütme organı yasamanın içinden çıktığı için gerçekten de katı bir parti disiplinine ve güçlü bir parti teşkilatlanma ağına ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat Cumhurbaşkanlık sistemiyle artık yürütme organının oluşumu için yasama

organının oyuna ihtiyaç duyulmayacağı için parti disiplini de sistem için elzem bir durum olmaktan çıkacaktır.

Ek olarak Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının aynı kişide bulunması durumunda yasama ile yürütme arasında kuvvetler ayırımının oluşabilmesi ve meclisin Cumhurbaşkanının yönettiği yürütme organını denetleyebilmesi açısından zayıf bir parti disiplinine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca partiler arası oy geçişkenliğinin sağlanması siyasal partilerin ideolojiler üzerinden değil, program ve projeler üzerinden siyaset yapmasını sağlayacaktır. Bu noktada iki türlü dar bölge seçim sistemi vekillerin halkın taleplerini doğrudan göz önünde bulundurmasını ve seçmen taleplerinin partilerin siyasal politikalarının önüne geçmesini sağlaması imkanı

sunması bakımından önem arz etmektedir. Önerilen bu seçim sisteminde vekiller halka dokunabildikleri ve iletişim kurabildikleri doğrultuda seçimlerde başarılı olabilmektedir. Bu sistem sayesinde daha kalifiye, desteğini doğrudan halktan alan, siyasetin yozlaştırmadığı isimler vekil olabilecektir (Sartori, 1997, ss. 80-82).

SONUÇ

Ülke genelinde demokratik kurumların çalışması, parçadan bütüne tüm devlet organlarının hesap verebilir olmasında yatmaktadır. Bu noktada meclisler yürütmeyi denetleyebilme ve gerektiğinde de frenleme görevini layıkıyla yerine getirmek zorundadır ki hükümet hesap verebilir ve şeffafken, diğer bürokratik kurumlardan hesap sorulabilsin ve denetlensin. Diğer yandan denetlenmek, şeffaf olmak ve hesap sorulmak yürütme organı ve devlet kademeleri ile sınırlı değildir ve olmamalıdır. Keza aynı şekilde siyasi partiler de şeffaf olmak ve demokrasiyi içlerine sindirmek zorunda olup parti içi demokrasiyi çalıştırmakla mükelleftirler. Maalesef ki Türk siyasetinde liste usulüyle meclise giren

parlamentelerle siyaset yapmanın dayanılmaz rahatlığı siyasi partilerimizi ve parti yönetimlerini bir ur gibi sarmış durumdadır.

Doğru ve adil bir biçimde kurgulanmış seçim sistemi sayesinde oluşacak meclis yapıları, demokrasinin ve demokratik kurumların hem ülke genelinde hem de siyasi partilerin

"Doğru ve adil bir biçimde kurgulanmış seçim sistemi sayesinde oluşacak meclis yapıları, demokrasinin ve demokratik kurumların hem ülke genelinde hem de siyasi partilerin işleyişlerine şamil olmasına netice verecektir."

işleyişlerine şamil olmasına netice verecektir. Doğru seçim sistemi meclisleri ve parlamenteleri siyasi partilerin günlük kısır tartışmalarından kurtaracaktır. Yıllardır sürekli konuşulan yapısal dönüşümlerin gerçekleşmesi yine meclislerin ve meclis üyelerinin karar, azim ve isteğinden geçmektedir. Sonuç itibarıyla seçim sistemi yönetim sistemlerinin müttemmim cüzü olup, doğru ve adil bir seçim sistemi demokrasinin olmazsa olmazıdır.

KAYNAKÇA

Bilgin, F. (2016). Türkiye'de Siyasal Sistem Tartışmaları; Parlamenter Sistemin Sorunlarına Alternatif Olarak Yarı Başkanlık Sistemi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Bozkurt, İ. (2017). "Çavuşoğlu "Tesiad Hep Milli Bir Duruş Sergiledi". <http://haber.tesiad.com.tr/cavusoglu-tesiad-hep-milli-bir-durus-sergiledi/> adresinden erişilmiştir. Et: 21.12.2017

Erdem, A.Y. (2017). Cumhurbaşkanlığı Sistemi ni Yeni Bir Seçim Sistemiyle Düşünmek. Türkiye Günü, Kış (129), ss.36-50

Medyascope. Yeni seçim yasası 2018 seçimlerinde uygulansa milletvekili dağılımı nasıl değişecekti, Erişim tarihi: 12.09.2023, <https://medyascope.tv/2022/04/05/yeni-secim-yasasi-2018-secimlerinde-uygulansa-milletvekili-dagilimi-na-sil-degisecekti/>.

Sartori, G. (1997). Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara:Yetkin

TESAM Anayasa Taslağı (2011). <http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2014/05/anayasa1.pdf>

TESAM Anayasa Teklifi. (2011). Erişim tarihi: 13.09.2023, <http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2014/05/anayasa1.pdf>.

Yazıcı, S. (2011). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. İstanbul: Bilgi Üniversitesi